

Grete-Mimmi Mælen

Historier fra Hobdsetra, Tynset

Fra Hobdsetra sist i 1970-åra: Kjellfrid, budeia på Mælvangen, sammen med barnebarnet Mette Irene, sørger for godt stell til dyra!

Seterlivet var slett ikke bare romantisk i gamle dager, sjøl om det gjerne framstilles slik av de som ikke vet bedre. Men sjølsagt blomstret romantikken da som nå, når hjertene brant og gauken gol. Likevel dominerte vel slitet på ofte tungdrevne setrer. Men oppfinnsomheten hos budeia ble desto større for å klare utfordringene.

Mange historier er blitt fortalt fra Hobdsetra, der jevnaldrende budeier laget

liv i hverdagene fra midten av 1930-åra og i over femti år framover til nye generasjoner kom til og seterdrifta endret seg. Karene kom stort sett bare på helgebesøk, men skapte liv på sin måte.

Følgende glimt fra livet på Hobdsetra er fortalt av Kjellfrid Mælen (1907-2000).

Vi var nyforlovet, Nils og jeg, og var oppe på setra hos foreldrene mine på Støholvangen. Vi hadde hørt at ei seter var til salgs lengre inn i setergrenda, så vi hadde fått lånt oss nøkkel og dro i vei over åsen for å sjå på husa.

Vangen lå vakkert til, og spente låste vi oss inn.. Jeg glømmer aldri det synet som møtte oss der. Jordgolv overalt unntatt i seterstua, hvor det sto et bord midt på golvet, ei seng på hver side, og i det ene hjørnet et kjempedigert ildsted.

Mens vi sto der og betraktet «herlig-heta», begynte det å regne. Ikke bare oppå taket, men tvers i gjennom. Slik var mitt første møte med den vangen jeg skulle komme til å tilbringe så mye av mitt liv på. Et liv gjennom skiftende tider og i glede og sorg.

I helgene da mannfolka kom på besøk, vanket det god setermat. Etterpå likte de godt å ta seg en dram etter hverdagsslitet. Polvarer hadde de ikke råd til, så brennevin måtte de skaffe seg ved å brenne sjøl. Einar (Skancke) fant på at de skulle lage seg kornbrennevin. Etterat de var ferdige med brenninga, lå det att avfall fra kornet, og nøysom som jeg var, tenkte jeg at dette kunne brukes til dyrefor. Jeg slengte det derfor ut til grisene og hønene.

Da jeg senere hadde et ærend ut, fikk jeg til min forskrekkelse sjå at grisene lå som døde, og hønene lå på ryggen med vingene utstrakt! Jeg trodde jeg hadde drept dem og skrek til Magnhild (Skancke) at ho måtte komme med en gang.

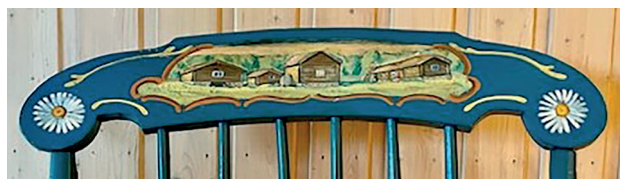
Om det var skriket mitt som skremte opp grisene, vet jeg ikke, men plutselig kom de seg på beina, og hønene flakset og kaklet!

Det endte heldigvis bra. Hønene hadde tydeligvis bare hatt godt av dette ekstra tilskuddet i matveien. De la egg som aldri før i mange dager etterpå!

En annen gang mannfolka hadde brent sprit, fant de på at de skulle lage en porsjon til, slik at de hadde nok utover sommeren. Sukkeret som skulle til, hadde de skaffet til veie, og vi kvinnfolka ville ha litt av dette for å lage rabarbrasyltetøy, for rabarbra var det rikelig av. Men dengang ei. Når mannfolka hadde bestemt seg for noe, var de vanskelige å rikke. Sukkeret skulle brukes til sats.

Jeg tok derfor saken i egne hender. Stjal fra sukkerposen og fordelte mellom budeiene. Slik fikk vi rabarbrasyltetøyet vårt.

Da karene var ferdige med å brenne siste satsen, undret de seg over at det vart så mye mindre sprit denne gangen. Men ingen spurte oss, og ingenting vart sagt. Om ikke spritlageret holdt hele sommeren, kunne vi iallfall spise rabarbrasyltetøy på brødiskiva.

Hyttenaboer Magnhild og Einar var ofte på Mælvangen. Som takk for moro og trivsel i alle år dekorerte Einar, som var maler, en gyngestol i gave til seterfolket!

100 år med Tynset bygdemuseum 1923 – 2023

Tynset bygdemuseum, til daglig kalt Museumsparken, er med sine mange hus et synlig minne om tidligere tider i Tynset. Ved etableringen var formålet å samle og verne om gamle kulturminner i Tynset. Målet var blant annet å gjenskape en gammel Tynsetgard med gardstun og seter. På museumsområdet i Parkveien står det i dag 27 hus. Disse er vist på følgende nettsted:

<https://museainordosterdalen.no/bygnin-gene-i-museumsparken>.

Den 23. februar i 2023 kunne Tynset museums- og historielag og Anno Musea i Nord-Østerdalen feire 100-årsdagen til Tynset bygdemuseum med arrangement på Museumssenteret Ramsmoen. Der ble beretningen om museets 100-årige historie presentert (Simensen 2023). Hovedtrekkene i beretningen er omtalt i denne artikkelen.

Nasjonsbygging

Det var den 23. februar i 1923 at organisasjonen Tynset bygdemuseum ble stiftet. Det skjedde på et møte på Tynset Kaffe-stue, og det var ungdomslagene i Tynset og Tynset mållag som stod bak tiltaket, som var en del av det store nasjonsbyggingsprosjektet i tiden rundt 1900. Det startet med nasjonalromantikken, en ånds-

strømning som var dominerende i hele Norden rundt midten av 1800-åra. Man søkte tilbake til sitt eget folk og dets historie, med interesse for blant annet folkelige tradisjoner, diktning og musikk. I litteraturen kom dette til uttrykk i en rekke folkelivsskildringer. Boka til Nicolai Ramm Østgaard «En fjellbygd», er en slik fortelling fra Nord-Østerdalen. Den ble utgitt i 1852, og kalles gjerne «vår første folkelivsskildring». Den frilynte ungdomsbevegelsen vokste fram på slutten av 1800-tallet. Det første laget i Tynset var Ungdomslaget Fram, som ble stiftet i 1886. Målrørsla startet med Ivar Aasen midt på 1800-tallet, og fikk lokal oppslutning gjennom Tynset Mållag.

Folkemuseer var en viktig del av nasjonsbyggingen, og det ble opprettet mange friluftsmuseer i Norge de første tiåra på 1900-tallet. En felles nasjonal identitet skulle forankres i lokal bondekultur, knyttet til en tidligere norsk storhetstid. Museenes samlinger av bygninger og gjenstander ble en bildebok av et bondesamfunn som var i ferd med å endres stort eller gå tapt. Norsk Folke-museum ble stiftet i 1895, friluftsmuseet Maihaugen, De Sandvigske Samlinger, i 1904, og friluftsmuseet Glomdalsmuseet i 1911.

I 1911 oppnevnte Tynset kommune en komité med ordfører og stortingsmann Tore Aaen som formann, som skulle utarbeide en plan og foreta forberedende arbeider til en bygdebok for Tynset herred. I kjølvannet av dette tiltaket ble det drøftet om det burde opprettes et museum på Tynset for å bevare de gamle kulturverdiene i bygda. Det ble også vurdert om det heller burde være et museum for alle bygdene i Nord-Østerdalen, i stedet for å sende gjenstander fra distriktet til samlingene ved det nylig opprettede Glomdalsmuseet i Elverum.

Interessen for museumssaken var stor, og det var særlig ungdommer knyttet til ungdomslagene i Tynset som ivret for et museumsprosjekt. Mållaget engasjerte seg også i saken. Med stiftelsesmøtet i 1923 ble planene om et lokalt museum realisert. Museets oppgave skulle være å bevare bygdas kulturminner, både gamle hus og gjenstander, samt skaffe tomt til et museumsanlegg med gardstun, setertun og andre hus som hørte til en Tynsetgard rundt 1800. Museumsparken skulle også tjene som en folkepark som kunne være åpen for ulike arrangementer.

Embret Godtlands verk

Opprettelsen og utviklingen av Tynset bygdemuseum de første tiåra var særlig knyttet til den store og utrettelige innsatsen til Embret Godtland (1898-1984). Ved stiftelsen i 1923 ble han valgt til formann, 25 år gammel, og han hadde den formelle lederoppgaven i 22 år. Han nedla et stort arbeid for å skaffe tomt til Museumsparken og planlegge utformingen av den i samråd med faglige autoriteter på området. Han tok fatt på å samle inn hus og gjenstander straks etter at institusjonen var etablert, og han bidro

med private midler til disse formålene.

Godtland var medlem av Nasjonal Samling (NS), og det hadde som konsekvens at han etter krigen måtte fratre styret. Fra Norske Museers Landsforbund forelå det et skriv om at styremedlemmer som hadde vært medlemmer av Nasjonal Samling, ble ekskludert.

I 1972 kom Embret Godtland tilbake til styret i museet som kommunens representant. På 80-årsdagen i 1978 fikk han overrakt et portrettbilde av seg fra Tynset kommune, malt av Einar Skancke. Det var en takk for den store innsatsen som han hadde nedlagt for museumssaken. Bildet er nå utstilt i restauranten i Museumsparken.

Embret Godtland ble på 80-årsdagen takket for sin innsats for Tynset Bygdemuseum med dette portrett-bildet malt av Einar Skancke.

Museumsparken tar form. Tomt til museumsanlegget

Det var ulike meninger om hvor museet skulle ligge. Noen mente at det burde være i nærheten av folkehøgskolen på Vidsyn, mens andre mente det burde ligge mer

sentralt. Området ved Telnesveien som ble kalt Helgemoen, pekte seg ut. Med en avstand på 800-900 meter fra sentrum var det lett tilgjengelig, og kunne egne seg som folkepark. Styret forhandlet med eieren, advokat Schirmer, men han var ikke villig til å inngå noen handel. Det var først i 1931 at saken fikk sin avklaring, og etableringen av museumsparken kunne starte.

Innsamling av hus og gjenstander tar til

Det første huset ble skaffet i allerede i 1923. Det var ei østerdalsstue som stod på Haugen i Lonåsen, og som Tynset Kaffestue kjøpte som en gave til museet. Kaffestua var eid av Tynset mållag, ungdomslaget Tunndølen og ungdomslaget Vår på Fåset. Huset ble kalt Lonåsstua, og skulle foreløpig bli stående på Lonåshaugen inntil tomtespørsmålet ble avklart.

Lonåsstua, det første huset som ble satt opp i Museumsparken. Den er fredet.

Embret Godtland besøkte flittig auksjoner der det kunne bli solgt ting som burde ha sin plass i museets samlinger. Aktuelle gjenstander kunne skaffes billig, da folk flest hadde lite av penger, og derfor ikke råd til å være med å by. Han reise også

rundt på gardene for å lete opp verneverdige ting. Folk hadde ofte liten oversikt over hva de hadde, så Godtland måtte ofte sjøl lete i gamle hus og rom. De var også uvitende om verdien som gjenstander kunne ha. Derfor var de villige til å gi dem fra seg. Med sin oppsøkende virksomhet gjorde Godtland et viktig arbeid for å redde verdifulle kulturskatter fra å gå tapt. Et annet resultat av hans iherdige innsats var at folk fikk øynene opp for hva de hadde av kulturminner på garden, slik at de tok bedre vare på dem.

Embret Godtland med et lass med møbler på vei til Museumsparken.

Et klenodium i museets samlinger er ei trøye til en militæruniform fra midten av 1700-tallet. Den ble funnet av Embret Godtland på Nordmoen på Fåset i en haug med klesfiller som skulle sendes til en ullvarefabrikk.

Det ble søkt om økonomisk støtte til utbygging av museet fra forskjellige institusjoner, men i nedgangstidene i 1930-åra var det vanskelig å få tilslag. Først i 1937 fikk museet statsstøtte med en bevilgning på 500 kroner fra Kirke- og undervisningsdepartementet.

Planløsning for museumsparken

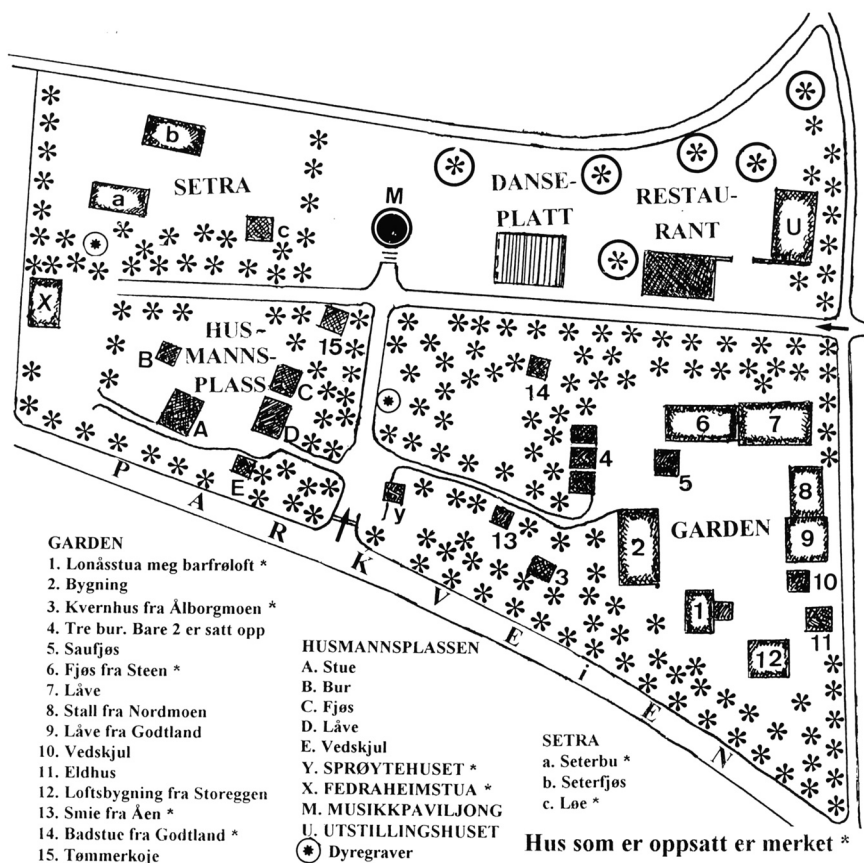
I påvente av en avklaring om tomte spørsmålet, reiste Embret Godtland rundt i landet og så på eksisterende museums-

anlegg. Han satte seg godt inn i hvordan hus skulle flyttes. Han besøkte blant annet Maihaugen, der han ble god venn med Anders Sandvig. Reiseutgiftene dekket han av egne midler. Sandvig roste senere Godtland for hans idealistiske arbeid med Tynsetmuseet.

Godtland tok kontakt med faglige autoriteter innen museumsvesenet, og flere av disse besøkte Tynset for å gi råd om hvordan museumsparken skulle utformes. Spesielt hadde Godtland et nært

DEN OPPRINNELIGE PLAN FOR MUSEUMSANLEGGET

Laget av arkitekt Halvor Vreim i november 1936

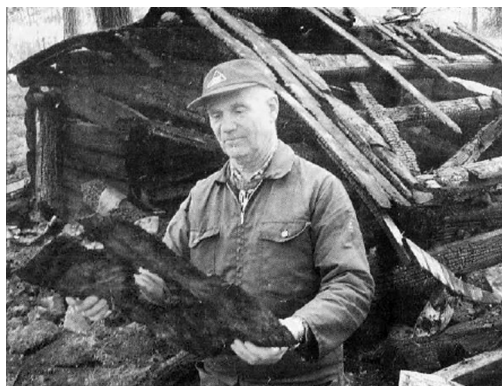

samarbeid med arkitekt Halvor Vreim. Han utarbeidet en plan for Tynset bygdemuseum, datert 28. november 1936. Planen var basert på Godtlands mål om å gjen-skape en gammel Tynsetgard med gards-tun og seter, og tok utgangspunkt i de husene som allerede hadde blitt samlet inn. Planen til Vreim har ligget til grunn for den videre utbygging av museumsparken.

Bygninger kommer opp

Allerede før planen til Vreim forelå, lyktes det å få gjennomført flere prosjekter. Lonåsstua med barfrø kom opp i 1932, og i det samme året ble musikkpaviljongen satt opp med midler fra Tynsets sang- og musikkforeninger. I 1933 ble Fedraheimstua flyttet til parken, med støtte fra Noregs Mållag på 100 kroner.

I 1937 kom smia opp, kvernhuset og ei ljørbu fra Lian ved Savalen i 1938. Bua hadde åpent ildsted med ljore i taket. Innvendig var hestefigurer og årstallet 1609 innskåret i tømmerveggen. Bua brant ned i 1999. Brannårsaken var at unger hadde lekt med kinaputter.

Ljorbua fra Lian ved Savalen brant ned i 1999 etter at unger hadde lekt med kinaputter. Kjell Ivar Nergård fra museumslaget konstaterer at bare ruinene er igjen av den nær 400 år gamle bua (Arbeidets Rett 17.10.1999)

Steenfjøset kom opp i 1939. Det var et stort dugnadsprosjekt som var stipulert til 250 dagsverk. Museet fikk 500 kroner i dagsverksbidrag fra Sosialdepartementet til å rive ned det gamle fjøset fra 1760 som stod på garden Steen, og sette opp igjen på museumstomta. Et bilde fra feiringen av huset viser at dugnadslaget talte 15 personer.

Folkepark

Målet var at Tynset bygdemuseum skulle tjene som en folkepark, der musikkpaviljong og danseplattning hørte med. Parken ble mye brukt til folkestevner av ulike slag, særlig slektsstevner.

For å kunne gi publikum et serverings-tilbud og et sted for arrangementer, måtte Museumsparken ha en restaurantbygning. Arbeidet med å få realisert prosjektet startet i 1933. Det ble satt opp ei liste der folk kunne melde seg på med pengebidrag, tømmer til byggverket, og arbeidstimer til å sette opp bygget. Tynset kommune bidro med bygningsmaterialer. Byggeprosjektet ble fullført i 1936, og den offisielle innvielsen fant sted i 1937.

Museumsanlegget ble planlagt som en folkepark med musikkpaviljong og danseplattning.

Status ved inngangen til 1940-åra

Tynset bygdemuseum hadde blitt etablert med ni gamle hus som var satt opp etter arkitekt Vreims plan, samt restaurant med nødvendig uthus. Museets samling talte 2000 gjenstander. Anlegget hadde blitt en folkepark, med restaurant, musikkpaviljong og danseplattung, og ble mye brukt til forskjellige arrangementer. Embret Godtland hadde vært den drivende kraften i gjennomføringen av de ulike prosjektene. Det hadde blitt utført en stor dugnadsinnsats. Godtland hadde etablert kontakt med de museumsfaglige miljøene og fått råd om utformingen av anlegget. Han hadde stått for de administrative oppgavene med blant annet å søke om midler til å finansiere tiltakene. Det var oppgaver som han gjennomførte uten noen form for godtgjørelse.

Museet ble innmeldt i Norsk Museumsforbund i 1933, og fikk faglig støtte derfra. I 1939 fikk museet besøk av en delegasjon på 20-30 personer fra forbundet som var på reise gjennom Østerdalen for å inspisere museumsanleggene. Gruppen ble ledet av arkeolog og kunsthistoriker Eivind Engelstad, som var leder av landsforbundet. Arne Dag Østigaard skriver i museets 50-årsberetning at besøket må ha vært meget vellykket, og at Engelstad takket museets formann for stor gjestfrihet og hyggelig opphold.

I et brev i etterkant av besøket summerer Engelstad opp inntrykkene slik: «Selve ordningen av museet og katalogiseringen av de innkomne saker gir inntrykk av å være meget lite fagmessig utført. Man vil på det bestemteste tilråde at katalogiseringen gjennomføres etter Norsk Folkemuseums system, godtatt av Norske Museers Landsforbund. Man finner her også en meget ufagmessig ophengning av

våpen, liksom monteringen lot meget tilbake å ønske.» Disse kommentarene indikerer at utbyggingen hadde gått litt «over stokk og stein», og at den ikke fått tilstrekkelig museumsfaglig forankring.

Museumsdrift under krigen

Straks etter krigsutbruddet i 1940 ble museumsparken besatt av norske styrker, og deretter tyske. De tyske troppene besatte parken i minst en måned.

Oppholdet av de tyske avdelingene i parken førte med seg store skader. Trær og gjerde ble ødelagt, dessuten parkbenker, inventar og også noe av samlingene. Det viste seg at 140 gjenstander hadde forsvunnet, spesielt tepper og mynter. Skadesummen ble taksert til nærmere fire tusen kroner. De tyske styresmaktene nektet å erstatte annet enn det som kunne bevises at tyskerne hadde tatt. Etter mye om og men fikk museet refundert 1150 kroner fra Fylkesmannen i Hedmark i 1942.

Bortsett fra beleiringene ved krigsutbruddet synes virksomheten til museumslaget å ha vært lite berørt av krigen. Styret var operativt med fem medlemmer, der bare Godtland var medlem av NS. Styremøter og årsmøter ble holdt som tidligere.

Museets styre i 1943. Stående fra venstre Annar Aaen, Ivar Streitlien og Embret Godtland. Sittende fra venstre Bernhard Fåsetbru og Per Bangen.

Nye hus kom på plass: kvernhus fra Ålborg på Fåset i 1942, klæsløft fra Øverby i Tylldalen i 1943 og stabburet fra Ramsmoen i 1944. Men arbeidet i laget hadde fått politiske overtoner. I brevene som Godtland skrev føyde han til nazihilsenen «Heil og sæl».

Godtlands politiske standpunkt synes å ha gagnet museet ved at han hadde god kontakt med okkupasjonsmaktens bevilgende myndigheter. Kopier av korrespondansen viser at han spesielt hadde nær kontakt med ekspedisjonssjef Bjarne Holst i Kirke- og forsyningsdepartementet. Holst besøkte også Tynsetmuseet. Det samme gjorde kulturminister Gulbrand Lunde. Godtland benyttet seg av sine forbindelser til å skaffe PR for seg og for museet. Aftenposten og NRK, som var under kontroll av okkupasjonsmakten, hadde oppslag om museumsparken og innsatsen til Godtland. Aftenposten hadde en stor reportasje i 1943, der han ble sterkt rost.

Naziregimet var opptatt av den norske folkekulturen og beundret den. Denne holdningen, sammen med Godtlands engasjement, gjorde at okkupasjonsmakten viste velvilje overfor Tynset bygdemuseum. Det går fram av innstillingen vedrørende statlig støtte til museene for 1948-49, der museet søkte om kr 1000. «Dette museum mottok under krigen rikelige bidrag, men når det det siste året er kommet ned på kr 500 årlig, bør dette fastholdes også for denne terminen.»

Vanskelige etterkrigsår

I åra etter krigen var det liten aktivitet ved museet. Det ble et stort tomrom etter at Godtland måtte fratre, og det var foreløpig ingen som hadde kapasitet og overskudd til å føre videre hans arbeider.

På den administrative siden skjedde

det lite. Årsmøter ble ikke holdt hvert år, og i perioden 1966-1970 er det ingen referater i årsmøteprotokollen. I 1954 og i flere år framover foretok førstekonservator Eivind Engelstad befaring ved museet. Han påpekte at det var mangelfull kontakt med styret, og det syntes å være liten interesse for museet blant folk i Tynset. Han foreslo at Tynset bygdemuseum burde administreres fra Glomdalsmuseet. Den ideen ble ikke fulgt videre opp.

I 1946 ble museet utsatt for et hærværk av noen gutter. Det ble en lensmanssak, og det medførte at vaktmannen frasa seg sine oppgaver. I 1960-åra var museumsområdet fortsatt en yndet lekeplass for unger, noe som medførte knusing av vindusruter og andre småskader. Med støtte fra kommunen ble det satt opp et to meter høyt flettverksgjerde med piggråd rundt hele parken. Det viste seg å ha liten nytte. Det var heller ingen pryð for øyet i museumsmiljøet, og midt på 1970-tallet ble det svære nettinggjerdet tatt ned igjen og erstattet med plankegjerde.

I 1956 ble et seterhus fra Buhaugen i Aumdalen flyttet til museumsparken. Det ble gjort på tross av råd fra museumsfaglig hold. Engelstad i Museumsforbundet mente at det var å gape for høyt, og at man

Stensetra fra Aumdalen ble flyttet til Museums-parken i 1956. Bildet er fra et senere år under «Liv i stuom».

heller burde konsentrere seg om å vedlikeholde eksisterende hus. Prosjektet ble likevel gjennomført med finansiell bistand fra en testamentarisk gave fra Jon Esten Trøen i Vingelen.

Det var et stort behov for å rydde opp i samlingene av gjenstander og bøker som lå stuert sammen i hulter og bulter i museumsbygningene. Sommeren 1966 fikk styret hjelp av Arne Dag Østigaard som på det tidspunktet var student, og han arbeidet med dette i tre somrer på rad. Østigaard ble i 1971 valgt til leder av museumsstyret, et verv han hadde i ni år.

Ny giv i 1970-åra

Styret som ble valgt i 1971 tok opp spørsmålet om hva som burde gjøres for å ruste opp og videreutvikle museet. Parken hadde forfalt. Vegetasjon måtte fjernes. Museets papirer måtte samles og ordnes. Lovverket trengte en revisjon, og nye lover ble vedtatt.

Arne Dag Østigaard – initiativrik leder av Tynset museums- og historielag 1971-1979.

Styret hadde et møte med fylkeskonservator Per Tvengsberg, Glomdalsmuseets konservator Ivar Skre og ordfører Per Often. Arbeidet med å sikre samlingene av gjenstander mot brann måtte gis høy prioritet. Kommunen viste stor velvilje for å få dette til i det nye kommunehuset som skulle bygges, men det skulle vise seg at det ikke lot seg gjennomføre. Det var videre et stort behov for å få orden i samlingene.

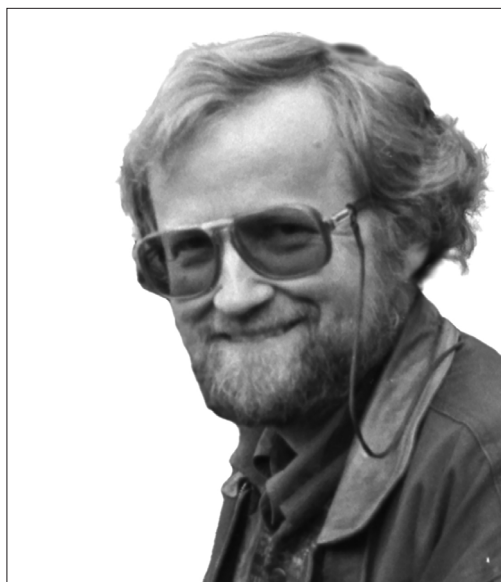
Endringer i organisasjonsform

Tynset museums- og historielag ble stiftet i 1936. Tynset historielag ble stiftet i 1973 med Arne Dag Østigaard som leder, Bjarne Grandum som nestleder, og Trygve Nesset som kasserer. I 1976 ble museums- og historielaget slått sammen til Tynset museums- og historielag.

Sommeren 1973 utførte fylkeskonservator Tvengsberg sammen med en gruppe medarbeidere en tre dagers gjennomgang av hus og gjenstander. En rapport om dette arbeidet og om samlingenes tilstand var nedslående på de fleste områder. Det var stort behov for en opprydning, og sommeren 1974 ble magister Per Hvamstad engasjert til å gjøre registreringsarbeid.

I 1975 ble Tilskuddsordningen for halvoffentlige museer vedtatt. Den var basert på en avtale mellom stat og fylke, og innebar at museene for første gang ble sikret fast offentlig støtte. Musea i Nord-Østerdalen ble inkludert i denne ordningen. For å løse framtidens oppgaver, gikk kommunene sammen om å opprette en konservatorstilling. Den skulle være felles

for alle museene, men være budsjettmessig knyttet til Tynset bygdemuseum. Stillingen ble besatt at Per Hvamstad i juni 1976. Kontorplass ble stilt til disposisjon i Rådhuset på Tynset. I 1982 flyttet han over til det nye museumssenteret på Ramsmoen, en eiendom som Tynset kommune hadde overtatt.

Per Hvamstad – tilsatt som konservator for Musea i Nord-Østerdalen fra 1976.

Videre utbygging

Med Per Hvamstad i fast stilling som konservator, startet en ny periode med videre utbygging av Museumsparken i 1980-åra. Hvamstad lyktes i å få finansiert flere byggeprosjekter med midler gjennom sysselsettingstiltak og ved hjelp av sivilarbeidere. Han brukte mye tid på å skrive prosjektsøknader.

Planer ble lagt for nye hus som skulle komplettere tunet. Kornlåven fra Godtland kom på plass i 1984. Eldhuset fra Nyutstuen ble oppført i 1988, og Motrøbygningen stod ferdig oppsatt i 1991. Den

bandt sammen de andre husene som allerede hadde blitt satt opp som en del av tunet i skissen til arkitekt Halvor Vreim fra 1936. I 1992 ble arbeidene med den gamle stallbygningen fra Stubbsjøen sluttført. Dermed hadde Godtlands drøm om å gjenskape en gammel Tynsetgard endelig blitt oppfylt.

Motrøbygningen.

I en ny plan ble «Gata» tegnet inn i den vestre delen av Museumsparken. Langs denne skulle det settes opp hus som representerte den nyere tid. Det første av disse var Aumahuset, der arbeidene ble sluttført i 1994. Klengstua, som ble til okkupasjonsmuseum, kom på plass i 1996. Det siste huset, Pelsdyrhuset ble satt opp i 2004. Det var opprinnelig tenkt å huse bilder og gjenstander knyttet til pelsdyrnæringa, som i noen tiår etter 1930 var ei viktig husdyrnæring i Nord-Østerdalen. I dag blir huset brukt til snekkerverksted.

Fra tunet i Museumsparken, sett mot restaurantbygningen. Fra venstre Barfrøet, Ramsmoburet og Klæsloftet, til høyre Stallen.

Bygningene i Museumsparken

Av de 27 husene som står i Museumsparken, kan følgende hus kan spesielt nevnes:

Lonåsstua: Det antas at Lonåsstua ble bygd i 1750-åra. Da den ble satt opp som

det første huset i Museumsparken i 1932, var det sammen med et barfrø fra Gammelutstumoene som senere er blitt flyttet. (Barfrø er et bislag i to etasjer foran stuedøra midt på langveggen) Stua er ei klassisk østerdalsstue med åpen peis.

Interiør fra Lonåsstua med dekormaling fra 1780-åra.

Innvendig har stua malt dekor fra 1780-åra både i taket og på veggene, og ei malt høysetetavle datert 1806. Lonåsstua er fredet.

Fedraheimstua: Stua er fra slutten av 1700-tallet, og stod opprinnelig på garden Sandvold. Den ble i 1830-40 åra brukt til tingstue. I perioden 1888-1891 holdt redaksjonen til bladet Fedraheimen til der. Det var ei landsdekkende ukeavis som ble grunnlagt av Arne Garborg og kom ut i tida 1877-1891. De første åra var avisa et rent målblad. Etter hvert ble den mer radikal. Ivar Mortensson-Egnund var en av redaktørene, og han ga uttrykk for svært radikale og samfunnskritiske tanker.

Motrøbygningen: Motrøbygningen er et «kaffekvernhus», som representerer en ombyggingsskikk som ble populær på slutten av 1800-tallet, spesielt i Nord-Østerdalsregionen. Huset har loft i midtpartiet med møne på tvers av husets lengderetning, derav navnet. Hustypen var særlig utbredt i Tynset, og til en viss grad på Røros. Motrøbygningen er fra 1909, påbygd fra ei østerdalsstue som var oppført i tømmer.

Gata, sett mot inngangen fra parkeringsplassen på vestsiden av parken. Fra venstre Aumahuaset, Okkupasjonsmuseet og Pelsdyrhuset/Snekkerverkstedet. Fedraheimstua i bakgrunnen.

Aumahuaset: På samme måte som Motrøbygningen, representerer Aumahuaset den nyere tiden, fra 1900-1910. Det er et gammelt tømmerhus som ble panelt og malt i lys farge, og fremstår som et hus i sveitserstil, en stilretning som var populær i siste halvdel av 1800-åra. Aumahuaset har opprinnelig vært lengre og inneholdt en butikk. I tilknytning til den var det brusfabrikk. Denne hadde navnet Geysir Auma.

Okkupasjonsmuseet – Klengstua: Okkupasjonsmuseet inneholder ei utstilling av gjenstander fra andre verdenskrig i Nord-Østerdalen, og oppslag med informasjon om de viktigste hendelsene i regionen. Glimt fra motstandskampen blir også formidlet. Museet ble åpnet i 1996 i et samarbeid mellom Nord-Østerdal Forsvarsforening og Musea i Nord-Østerdalen. Museet holder til i Klengstua, ei gammel tømmerbygning som i sin tid til ble brukt til å tørke kongler for å høste frøene (klenge), og som senere ble flyttet til Museumsparken.

Samlingene

Samlingen av gjenstander som tilhører Tynset bygdemuseum teller i dag 4375 katalognummer. Gjenstandene er oppbevart i bygningene i Museumsparken og i magasinene på Ramsmoen. Gjenstandene er fotografert, og er tilgjengelige på Digitaltmuseum.no (søkerord: Tynset bygdemuseum, ty). Samlingene omfatter også ca. 4000 bøker og dokumenter, men disse er foreløpig ikke søkbare digitalt.

Museumsparken som arena for læring og lek

Helt siden Tynset bygdemuseum tok i bruk parken i 1930-åra, er den blitt brukt av skolene i formidlingen av kulturhisto-

rien. Her får elevene erfare hvordan livet artet seg for folket i Nord-Østerdalen før i tiden. Grupper fra barnehagene er ofte på besøk i parken, som også blir bruk i undervisningen av innvandrere ved Tynset opplæringscenter.

Fra rollespillet til elevene fra 6. skoletrinn med fest i Museumsparken i 2012.

Nye prosjekter

Tynset museums- og historielag og Anno har som mål å videreutvikle Museumsparken. Det første som står for tur er å få flyttet to små hus som nå står på Finstادتomta i Aumliveien til parken. Det ene er en liten stue som først på 1900-tallet stod i området ved Tynset stasjon, og som i en kort periode i 1950 ble brukt som barnehage. Det andre er et minihus, «dikterstua», kalt Ramshuset, som opprinnelig stod nedenfor prestegarden på Neby. Det er sikret finansiering til disse prosjektene. Grunnarbeidene blir foretatt høsten 2023, og det tas sikte på at husene skal komme på plass i løpet av 2024.

Vi er opptatt av å legge til rette for at parken skal være attraktiv for familier, med tilbud om lekaktiviteter for ungene. Et tiltak i den forbindelsen er at Geitefjøsset er blitt gjort om til lekestue. Huset, som står

mellom Fedraheimstua og setra, var opprinnelig en stall som ble brukt i malmkjøringen fra Rødalsgruva. Senere ble det flyttet til Garviksåsesn og brukt som geitefjøs. Nå har vi fått lagt inn golv og satt inn møbler og utstyrt det med leker, slik at huset kan brukes som lekestue. Vi jobber også for at tunet mellom geitefjøsset og setra skal bli en lekeplass.

Ved sommeråpningen av Museumsparken i 2023 fikk Jon Sønvis Lunaas Holemo (3,5 år) æren av å klippe over båndet og dermed åpne det nye lekehuset i Geitefjøsset. Pappa Simen Lunaas hjelper til.

Foto: Anne Skjøtskift

Noen ord til slutt

Museumsparken, med sine 27 hus, er først og fremst et resultat av innsatsen til to personer, Embret Godtland og Per Hvamstad. I hver sin periode fikk de gjennomført mange utbyggingsprosjekter. Men Museumsparken hadde ikke blitt hva den er i dag uten den store innsatsen av frivillig arbeid som er blitt utført ved flytting og oppsetting av hus, og senere vedlikehold. Det er opp gjennom årene blitt utført mange dugnadstimer for å holde parken ved like og åpen for publikum.

Tynset museums- og historielag står som eier av Tynset bygdemuseum. Det har vært et stort ansvar og en krevende

oppgave for et lite frivillig lag å forvalte en slik eiendom. Det var derfor en milepel da det i 2015 ble inngått en samarbeidsavtale med Anno Museum om fordeling av ansvar og oppgaver. At Anno har overtatt ansvaret for bygninger og gjenstander, er en stor lettelse for museums- og historielaget.

Museumsparken er en viktig kulturinstitusjon i Tynset. Her kan folk rusle omkring og fornemme atmosfæren knyttet til de gamle husene og lære om hvordan folk levde i tidligere tider. Den er en møteplass og arena for ulike arrangement, og den er en viktig undervisningsarena for skolene og et mål for turer for barnehagene. Ikke minst er den et skattet fri-luftsområde. Gjennom året er det mange som besøker parken, både lokale folk og tilreisende. Museumsparken står for et tilbud som blir verdsatt av mange.

Kilde:

- Simensen, Egil (2023). *Tynset bygdemuseum 100 år 1923-2023*.
Tynset museums- og historielag og
Anno Musea i Nord-Østerdalen